

حاکمان باکو در مسیر تقابل جویی

عادلی/خبرگزاری آران

مریم نظامی / کارشناس مسائل قفقاز

پس از فروپاشی شوروی و تشکیل جمهوری های مستقل، پیش بینی های اولیه از نزدیکی دو کشور جمهوری اسلامی ایران و جمهوری آذربایجان حکایت می کرد. ولی روندهای جاری در طی بیست سال گذشته نشان از واگرایی در روابط دو کشور دارد.

این روند در یک سال اخیر و به دلیل رویکرد غیردوستانه آذربایجان تشدید شده است. به گونه ای که سفیر آذربایجان به دلیل اقدامات خصمانه کشورش بارها به وزارت خارجه کشورمان فراخوانده شده است. در آخرین تحول نیز سفیر ایران، باکو را به نشانه اعتراض به اقدامات غیردینی دولت آذربایجان ترک کرده است.

در نگاه نخست برای یک ناظر بی اطلاع این مسئله ممکن است عجیب باشد که به رغم اشتراکات بسیار بالای تاریخی، زبانی و مهم تر از همه مذهبی میان ایران و جمهوری آذربایجان، حاکمان باکو و به ویژه افراد و جریانهای وابسته به حزب حاکم همیشگی این جمهوری طی دو دهه گذشته رفتاری حاکی از عداوت با ایران و ایرانی از خود نشان داده و هیچ گاه از بر زبان راندن سخنان تحریک کننده و اقدامات خصمانه علیه نظام جمهوری اسلامی ایران پرهیز نداشته اند. در این نوشتار علل و عوامل تاثیر گذار برتریگی رابطه میان دو کشور به طور اجمالی مورد بررسی قرار می گیرد.

1 - شاید در نگاه اول تفاوت عمده در ساختار سیاسی دو کشور از مهمترین عوامل واگرایی میان آنها باشد. نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران بر ایدئولوژی مبتنی بر دین بنا نهاده شده ، در حالی که آذربایجان تلاش کرده بن مایه مشروعیّت بخش خود را بر ترکیبی از جهت گیری آنتاتورکی و ایدئولوژی «پان ترکیسم» قرار دهد. با توجه به جهت گیری ضد اسلامی و ضد ایرانی این ترکیب ایدئولوژیک، طبعاً ایران به عنوان یک مانع و رقیب تلقی می شود که بازتاب این جهت گیری پایه ای را می توان در لحن خصمانه و احساسات ضد ایرانی و ضد دینی افراد حاکم بر باکو مشاهده کرد.

2 - ناظران معتقدند شکست آذربایجان از ارمنستان در جریان جنگ قره باغ بر بی اعتباری سیاسی و افول مشروعیّت اندک حاکمان این کشور تأثیری زیادی نهاد. در فضا سازی صورت گرفته از سوی نظام حاکم بر جمهوری آذربایجان، شکست در جنگ با ارمنستان به عنوان توطئه مشترک ارمنستان و روسیه تلقی می شود. در این روایت عنوان می شود که کشورهایی چون ایران، آذربایجان را به حال خود رها کردند تا شکست بخورد. نکته جالب این است که نخبگان باکو کوشیده اند تا از این شکست و تأثیر آن بر روحیه اتباع خود، به عنوان ابزاری برای پیشبرد اهداف خود در نزدیکی به آمریکا و به ویژه اسرائیل استفاده کنند.

3 - اکثریت قاطع جامعه آذربایجان شیعه هستند و پیوندهای دیرینی با جامعه ایرانی دارند ، شواهد حاکی از آن است که به رغم سلطه هفتاد ساله دولت شوروی بر این کشور تشیع مذهبی همواره زنده و پویا در جامعه آذری زبان آن سوی ارس بوده و هست، هرچند ساختار و شبکه تاریخی روحانیت شیعی در این منطقه تضعیف شده است.

بخشی از جهت گیری خصمانه حاکمان باکو با ایران و جمهوری اسلامی در هراسی نهفته است که از احیای هویت تاریخی و شیعی مردمان آذری دارند. اقداماتی نظیر ممنوعیت حجاب در مدارس و دانشگاهها ، تخریب مساجد تاریخی به بهانه های واهی ، تهدید علیه کسانی که در حوزه علمیه قم به تحصیل بپردازند، تعطیلی تمامی مدارس مذهبی این کشور و ممنوعیت برگزاری مراسم تاسوعا و عاشورا تنها بخش کوچکی از اقدامات دولت باکو در زودن شعائر مذهب تشیع و قطع رابطه مردم این کشور با گذشته تاریخی و مذهبی خویش است. طبعاً حاکمان آذربایجان، ایران را به عنوان مانعی در راه تحقق این سیاست ضد دینی می دانند و بخش مهمی از تقابل جویی ها ناشی از همین موضوع می باشد.

4 - موضوع نزدیکی روزافزون باکو به آمریکا و اسرائیل یکی از مهم ترین مولفه های موثر بر تنش موجود در روابط دو همسایه بوده است. گرچه سابقه این همکاری به سالهای نخست استقلال بازمی گردد؛ ولی طی دو سال گذشته و به موازات افزایش فشار غرب بر ایران در قبال پرونده هسته ای روندها و دامنه این همکاری ها به نحو چشمگیری افزایش یافته است. علی اف رابطه دو کشور آذربایجان و اسرائیل را به کوه یخی شبیه می داند که تنها یک دهم آن برای سایرین قابل مشاهده است. این در حالی است که فآرین پالیسی مدعی شده که آذربایجان پایگاه های خود را به منظور اقداماتی مانند تجسس و حمله به تاسیسات هسته ای ایران در اختیار اسرائیل قرار داده است . اقدام دیگر قرار داد 1/6 میلیارد دلاری تسلیحاتی تل آویو – باکو در سال جاری است که در حقیقت کارت ورودی باکو به «ائتلاف ضد ایرانی» محسوب می شود که در جریان آن پیشرفته ترین تجهیزات جاسوسی اسرائیل و بخشی از سامانه موشکی این کشور به مرور زمان به باکو منتقل می شود. با توجه به مناقشه و درگیری جدی جمهوری اسلامی با غرب، طبعاً این رویکرد دولت آذربایجان به عنوان یک تقابل جویی آشکار و خلاف اصل حسن همجواری تلقی می شود.

5 - رویکرد تقابل جویانه باکو با تهران در موارد دیگر نیز آشکار و هویداست. در تازه ترین اقدام خصمانه ؛ اخباری در خصوص احتمال استقرار گروهک منافقین در خاک جمهوری آذربایجان مطرح شده است. برخی گزارش ها از نقش بسیار فعال اسرائیل در این نقل و انتقالات حکایت می کند. این احتمال وجود دارد که اعضای این گروهک در یکی از چهار پایگاه هوایی متروکه ای که اسرائیل از آذربایجان خریداری کرده است، با شرایط مشابه پایگاه اشرف اسکان داده شوند. گرچه احتمال تحقق نهایی این طرح پایین است اما همه شواهد نشان می دهد که نخبگان باکو در صورت فراهم شدن شرایط، ابایی از این اقدام نخواهند داشت، چه اینکه در حال حاضر بخشی از نخبگان قوم گرای ضد ایرانی، تحت حمایت دولت آذربایجان، در حال اقدام علیه تمامیت ارضی ایران می باشند. چنین به نظر می رسد که دولت آذربایجان بدون هیچ گونه ملا حظّه ای مبتنی بر قرابت جغرافیایی، پیشینه تاریخی، مذهب و فرهنگ مشترک به تمامی اصول حسن همجواری و همزیستی مسالمت آمیز بی توجه بوده و به ویژه در سالهای اخیر در مسیر نامعلومی قدم گذاشته که در هماهنگی کامل با سیاست های اسرائیل و آمریکا و در تقابل جویی آشکار با جمهوری اسلامی ایران است. این تقابل جویی درحالی است که مولفه های مختلف نشان می دهد ایران و آذربایجان دوهمسایه ای هستند که سرنوشت و منافع آنها به هم گره خورده است؛ حال آنکه پیوند با قدرت های فرامنطقه ای امری زودگذر خواهد بود و منافع پایدار ملتها در سایه روابط مستحکم با همسایگان محقق می شود. /ع